

LUND UNIVERSITY

Louis Althusser

Lindgren, Lena

Published in:

Apropå: Brottsförebyggande rådets tidskrift

1993

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Lindgren, L. (1993). Louis Althusser. *Apropå: Brottsförebyggande rådets tidskrift*, 19(5-6), 42-46.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

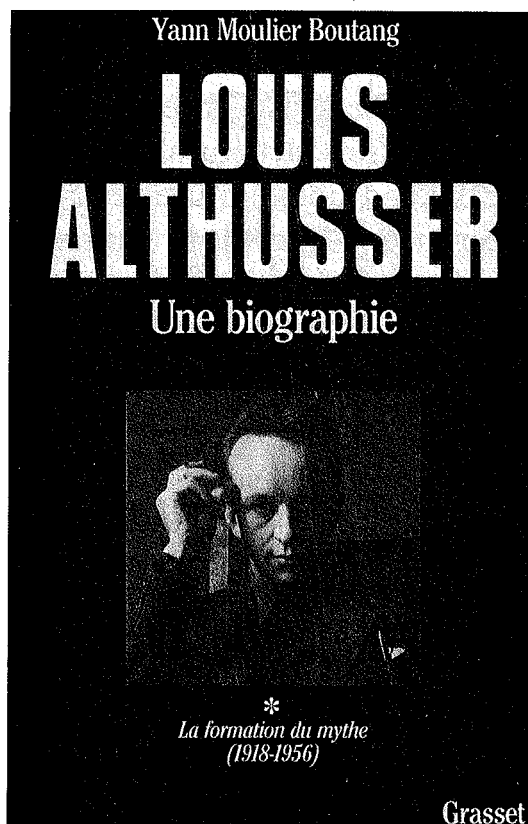
Louis Althusser

AV LENA LINDGREN

Den franske filosofen Louis Althusser som avled för tre år sedan, har på senare tid blivit föremål för stor uppmärksamhet. Denna höst utkommer ett flertal böcker om och av honom.

Althusser satt under en period av sitt liv på en mentalvårdsanstalt och fick erfara vad institutionstillvaro innebär.

Frilansjournalisten Lena Lindgren tecknar, utifrån en del av de nyutkomna böckerna, en fransk intellektuells levnadsöde.

DEN 22 OKTOBER 1990 begrovs filosofen Louis Althusser vid en borgerlig ceremoni i Viroflay söder om Paris. 144 personer var närvarande och skrev sina namn i de två kondoleansböckerna. Där fanns representanter för Ecole Normale Supérieure, katolska kyrkan och PCF, det franska kommunistpartiet.

Från Ecole Normale märktes Jacques Derrida, vilken i sitt tal vid båren erinrade om Althussters andliga släktskap inte bara med Montesquieu, Marx och Lenin, utan lika mycket med Nietzsche, Dostojevskij och Artaud. En annan vän och kollega riktade sig i sina minnesord också till filosofens hustru Héléne, död sedan tio år.

Den sociolog, Yann Moulier Boutang, som under flera år följt Althusser för att skriva hans biografi, var naturligtvis också på plats. Han gjorde den i sammanhanget aparta uppskattningen att 2/3 av begravningsgästerna någon gång i livet tillhört PCF, men att bara 10–15 procent fortfarande var medlemmar. I sin mer än 500-sidiga bok – *La formation de mythe (1918–1956)*, (Grasset) – är han sedan lika noggrann när han beskriver Althusser. Boken kom ut samtidigt med två postuma böcker av Althusser själv: *Journal de captivité, Stalag XA 1940–1945*, som innehåller 355 sidor dagboksanteckningar från tiden som krigsfånge (Stock) och *L'Avenir dure longtemps*, som bl. a. innehåller en tidigare publicerad självbiografisk skiss, *Les faits* (Stock). Och det oväntade händer; en marxistisk filosof blev nyhetsstoff på kultursidor-na!

70-tal

Man kan i dessa dagar med andra ord återuppleva något av 70-talets intellektuella klimat, då en ny text av Althussters hand togs och kommenterades med högstämt allvar. Men den här gången kommer sig intresset förstås inte bara av att den som fört penan tillhört landets högsta kulturelit, utan också av det faktum att han slutat sina dagar som straffrifyrkklarad hustrumördare.

Althusser behåller under hela livet en ofta omvittnad motvilja mot att förekomma i medierna. Icke desto mindre är det några ord från en krönikör i Le Monde som får honom att skriva den självbiografi som nu föreligger. Claude Sarraute skriver om tendensen att i spektakulära brottsammanhang

glömma det lidande offret fått utstå – och t. o. m. göra förövarens egen berättelse till en bästsäljare på bokmarknaden; hon avslutar med frågan: Hur många av oss beskärmade sig t. ex över Héléne Althussers öde?

Louis Althusser, för tillfället utskrivet från psykvården och installerad i en lägenhet på rue Lucien Leuwen, läste naturligtvis krönikan och skrev sedan maniskt under några veckor det som blev *L'Avenir dure longtemps* (Framtiden varar länge; ett citat av general *de Gaulle*).

Efter några inledande ord om att han är väl medveten om att det kan uppfattas som stötande att han offentligen tar till orda, går han rakt på sak:

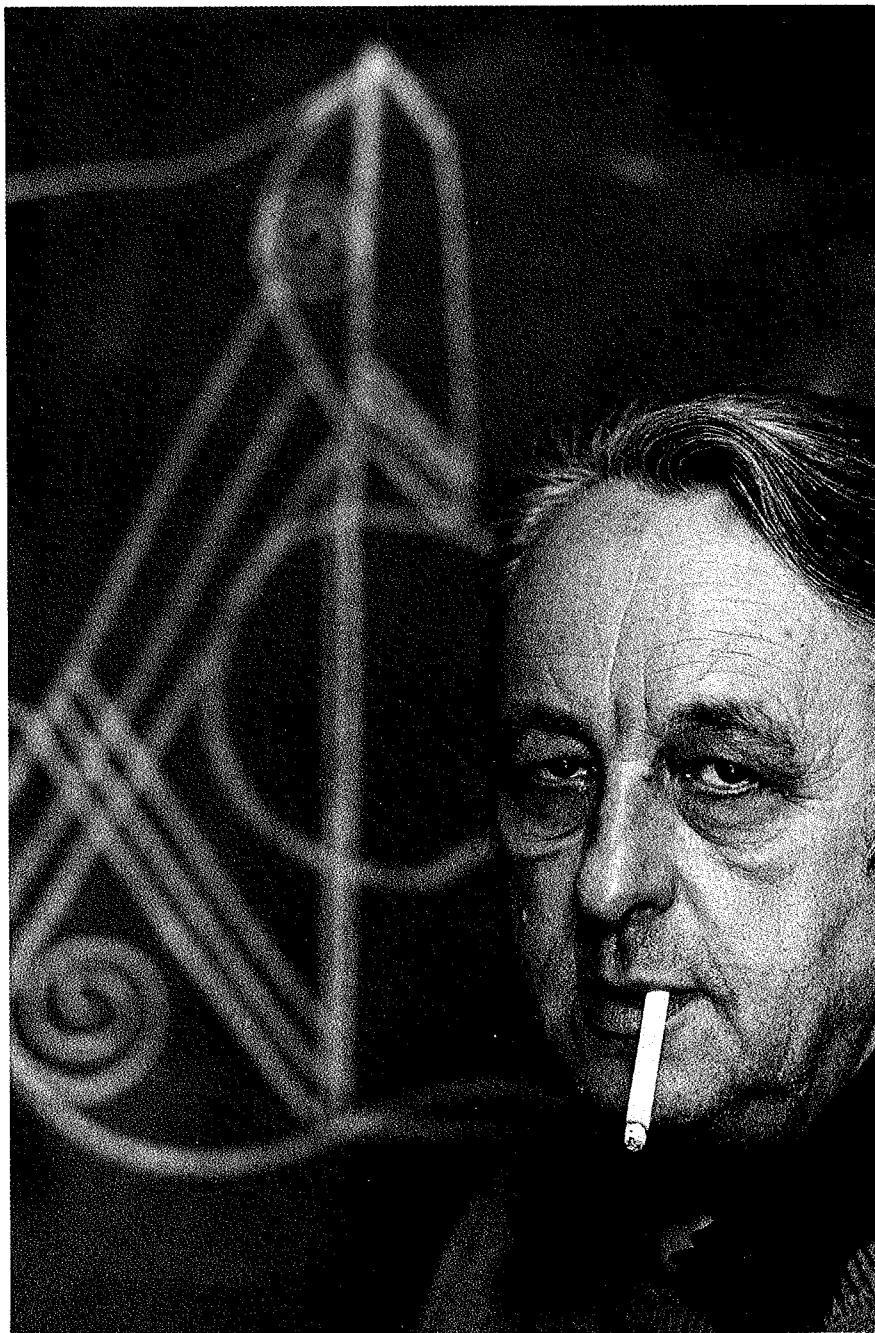
»Detta är mordscenen sådan jag kommer ihåg den. Plötsligt står jag, iklädd min morgonrock, vid sidan av sängen i lägenheten vid Ecole Normale. Ett grått novemberljus – det var söndagen den femtonde vid niotiden på morgonen – kom in från vänster genom det höga fönstret med de röda gardinerna i empirestil, trådslitna och solblekta, och lyste upp sängens fotända.

Framför mig ligger Héléne på rygg, också hon i morgonrock. Hennes höftparti vilar mot sängkanten, benen släpar livlösa mot golvet, jag står på knä, lutad mot henne och masserar hennes hals. Det hände ofta att jag gav henne massage: nacke, skuldror, ländrygg... Jag hade lärt tekniken av en medfånge under kriget, Lille Clerc, fotbollsproffs och expert på litet av varje.

Men den här gången är det inte nacken utan halsen jag masserar.»

Därefter övergår Althusser till en kritik av den paragraf i strafflagen som dömer till slutet psykiatrisk vård av obestämd längd; han har ju mött åtskilliga av dessa dömda på Saint Anne och andra vårdinrättningar. Han nämner i förbigående sina en gång så berömda »teorifragment» om ideologiska statsapparater – kyrkan, rättsväsendet, familjen, media o. s. v. – och konstaterar att de varit honom till föga hjälp för att förstå vad som format hans öde.

Att syftet med boken är att förstå och förklara, snarare än bortförklara, får

Louis Althusser i maj 1978
Foto J Pavlowsky/Sygma

Louis Althusser t.h. med
medfången, Robert Daël
i Stalag 10 A, år 1943.
© Fonds Louis Althusser/Archives IMEC

man en bestämd känsla av. Så har den också i allmänhet uppfattats. Dock finns också kritiker som tvärtom tyckt sig se ett utstuderat försvarstal från en durkdriven och iskall intellektuell. Det kanske är så att de ideologiska ränderna ännu inte gått ur och påverkar bedömningen, trots att det nu är ett kvartsekel sedan althusserianismen stod i sitt flor.

Louis Althusser ser för sin del allt och alla genom psykoanalysens förklaringsmodell. Han anser sig ha varit berövad kärlek och förståelse under barndom och uppväxt; inte ens ett eget namn hade man gett honom.

»Louis« var hans farbror, och moderns stora ungdomskärlek, som stupat vid Verdun i första världskriget. Dennes plats hade då tagits av den yngre brodern i familjen Althusser; ett inte helt ovanligt arrangemang. Men det resonemangsäktenskap som blev följden präglades mest av kärlekslöshet, menar brorsonen. Modern uttalade dessutom hans namn »Lui« (han). Hur skulle han under dessa omständigheter kunna känna sig älskad för sin egen skull?

Modern blir naturligtvis i detta perspektiv starkt medskyldig till att allt blev som det blev. Överbeskyddande och osäker gjorde hon sonen till en inbillningssjuk och mo-

dersbunden yngling. Den sexuella debuten skedde först vid närmare 30 års ålder och framkallade då en så djup depression att vård på mentalsjukhus blev nödvändig.

Vad som talar emot denna tolkning – utan att författaren själv tycks riktigt medveten om det – är hans egen ljusa skildring av barndomen i Algeriet, där föräldrarna var andra generationens *pied-noir* (franska invandrare). Särskilt bilden av morförfärderna – morfadern var skogvaktare och naturvårdare – andas kärlek och harmoni.

Inte heller porträttet av pappan som kole-risk hustyrann blir riktigt övertygande. Mellan raderna skymtar en för sin sociala miljö – banktjänstemannens – ovanlig personlighet och en rätt trevlig karl, en »typapart« enligt kollegerna. Louis håller honom också räkning för att han öppet visade att han inte delade de reaktionära koloniala ideologier som var de gängse i dessa kretsar.

Däremot tillskriver Louis sin far antisemitiska böjelser och detta skulle ha varit orsaken till att han inte ansåg sig kunna ingå äktenskap med *Hélène Rytman-Légotien* förrän efter pappans död år 1976.

Efter att ha läst *Framtiden varar länge* önskar man att någon annan närstående hade

kunnat komma med ett bättre skäl för att Louis och Héléne inte borde ha blivit ett par.

Det börjar så vackert: *En kväll i december 46, Paris är täckt av snö...* Louis och en kamrat är på väg att besöka dennes mamma, som nyligen släppts från tysk deportation. På vägen dit har man stämt möte med en väninna till familjen som beskrivs som en smula tokig, men en varm och generös människa – och med en märkvärdig intelligens för politiska frågor. En liten späd mörkhårig kvinna väntar vid metrostationen och man fortsätter uppför en istäckt rue Lepic. *...helt instinktivt tog jag henne under armen för att stödja henne, men också – jag har aldrig förstått varför – för att kunna ta hennes kalla hand i min varma.* Denna sida återges i faksimil från Althusser's manuskript och man kan se hur hans handskrift tillfogat kommentaren, att det från hans sida var både ett desperat rop på kärlek och ett uttryck för hans fallenhet för patos och dramatiska gester.

Héléne väcker hans beundran när hon berättar om sitt arbete inom motståndsrörelsen och, kanske inte minst, sina nära kontakter med alla framstående konstnärer och intellektuella där. Hennes egen yrkesverksamhet är något oklar, och Louis förstår senare att hon med knapp nöd klarar livsuppehållet; vid ett tillfälle måste hon sälja alla sina signerade förstaupplagor från författarvännerna för att klara mat för dagen och hotellrummet vid S:t Sulpice.

Louis är själv väl inordnad i samhället som förstaårselev vid Ecole Normale där han också har sin bostad, passande nog i anslutning till skolans läkarmottagning.

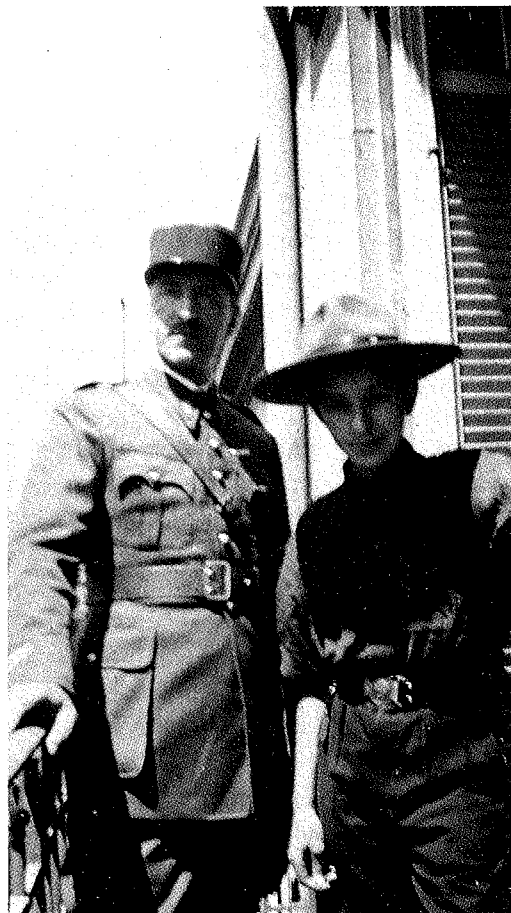
Mötet med Héléne ledde så småningom inte bara till sexuell debut och medlemskap i PCF, utan också till ny själasörjare. Från en ideologisk apparat till en annan, för att använda althusseriansk terminologi. Från katolska kyrkans bikt och bön, Louis var djupt troende, till institutionaliserad mentalvård. Den senare till en början en bokstavligen chockartad upplevelse, nämligen just elchockbehandling som administrerades enligt löpandebandprincipen och utan att någon bedövning gavs. Den behandlande läkaren fick av patienterna på Saint Anne tillnamnet *Joseph*, för sina både yttre och inre likheter med en känd diktator.

För Héléne blev den allra första inledningen till samlivet med Louis inte mindre traumatisk; den resulterade i en graviditet,

och utan att ens våga nämna saken för Louis lånade hon ihop pengar för att kunna resa till London och göra abort.

Redan från början är denna kärlekshistoria alltså nästan ofattbart svart och grym. Att sedan Yann Moulier Boutang i sin biografi sparat en alternativ barnafader – en viss *Gustav* – känns gränsen till det uthärdliga.

Men nu är det sent 40-tal och Louis får diagnosen manodepressiv psykos. Genom Hélénes försorg kommer han också i kontakt med en ung psykoanalytiskt orienterad läkare utanför sjukhuset. Han skrivs så småningom ut och det blir äntligen en tid av kärlekslycka för Héléne och Louis. För Louis del innebär detta inte minst att han får sin revansch på mamma. Hade hon kanske inte hindrat honom från att träffa den vackra *Simone*, och sagt att det var opassande eftersom hon var ett år äldre än han själv. Héléne är åtta år äldre och inte särskilt vacker; på bilderna från den här tiden ser hon ut som ett mellanting mellan *Moder Teresa* och *Edith Piaf*. Louis däremot är en oerhört stilig ung man. Och snart blir han övermodig i sin nya roll som älskare. Han inleder förhåll-

Louis Althusser med sin far
i reservistuniform i Marseille 1934.
© Fonds Louis Althusser/Archives IMEC

landen med otaliga kvinnor för att alltid ha kärlek »en réserve« som han skriver, hänvisande till sitt ekonomiska sinne.

Men det förunnas honom också att uppleva stor och ömsesidig kärlek, tillsammans med *Claire Z* som han träffat på en semester i Saint-Tropez sommaren 1955. Förhållandet varar i sex år och paret utväxlar mer än 1.250 brev; 750 från Louis till Claire och 500 i andra riktningen. De kommer väl så småningom (Claire är fortfarande i livet) att finnas tillgängliga för forskningen i den *Fonds Althusser* som nu inrättats i Paris.

Det är svårt att inte falla in i ett ironiskt tonläge inför uppgiften att referera innehållet i dessa böcker av och om Althusser, så osannolikt ter det sig stundom.

En svårsmält ironi är det i vart fall, att det utkast till självbiografi, *Les faits*, som nu också utgivits, faktiskt hade kunnat läsas redan 1976, då Althusser lämnade manuskriptet till *Régis Debray* och den nystartade tidskriften *Ça ira*.

Tystnaden kunde därmed varit bruten och alla väl bevarade hemligheter hade inte varit några hemligheter längre – redan fyra år före mordet på Hélène. Vilka överväganden gjorde man då *Les faits* till slut ansågs olämplig för publicering? Det utförliga svaret på den frågan lär vi få redan till hösten, då andra delen av Moulrier Boutangs biografi kommer.

Men trots att *Les faits* nu alltså är en av tre versioner av Louis Althusserns liv och leverne, bjuder den ändå i sin komprimerade form spännande läsning. Den påminner i stil och anda om en annan berömd brorson, nämligen *Diderots Le Neveu de Rameau*, också den postumt utgiven. Dess tyske översättare – ingen mindre än *Goethe* – menade att den var så avvikande från allt annat man sett att den utgjort en veritabel »bomb« om den genast utgivits. Och *Michel Foucault*, nära vän till Althusser för övrigt, skriver senare i ett förord till denna »Rameaus brorson« att texten utstrålar en sådan *dérailson*, brist på vanligt förnuft, att den som tar den på allvar riskerar att dömas till vansinne.

Althusser kommer hela livet att drab-

bas av sjukdomsperioder, men tycks ändå bevara en frisk kärna av rationell distans till det mesta, t. o. m. till sin egen strukturalistiska variant av marxismen. Men i ett viktigt avseende – och det är antagligen detta som kommer att vara mest gåtfullt för framtida läsare – förhåller han sig alltigenom okritisk och distanslös, och det är till psykoanalyser i teori och praktik. Detta hindrar honom dock inte från att göra porträttet av *Jacques Lacan* till ett av de mer elaka i boken.

Bekantskapen inleddes då Althusser i en vetenskaplig uppsats fotnotsvis citerat Lacan apropå hans påpekande om den strukturella likheten mellan Marx och *Freud* – sedermera ett kärt ämne hos Althusser.

Några dagar efter publiceringen ringde Lacan och bad att få bjuda på lunch (eller om det nu var middag; Moulrier Boutang ägnar frågan ingående utredning). Han väcker Althusserns stora förundran, såväl genom sin yttre elegans – cashmere och sidenkravatt – som genom sin oförblommerade prat-samhet om sina patienter, och deras fruar! Det hela ledde emellertid till att Lacan kom att sprida glans över Ecole Normale med sina berömda onsdagsseminarier, sedan han efter en schism med ledningen på Saint Anne blivit avhyst därifrån. Det gick nu inte så mycket bättre på Ecole Normale, snart kom klagomål från skolans bibliotekarie: på våningen över seminarierummet tog böckerna skada av det intensiva tobaksrökandet. Och grannarna längs rue d'Ulm lär ha klagat över anhopningen av exklusiva bilar, parkerade så att hela gatan blockerades...

Althusserns bok är fylld av sådant anekdotiskt material och han är ofta mest obarmhärtig mot sig själv. Men man tycker ändå att Lacan vid ett tillfälle gör en ovanligt slät figur, det är då en av hans patienter tagit sitt liv. Denne, en välkänd litteraturforskare, hade komplicerat både liv och analys genom att bli olyckligt förälskad i Lacans dotter, *Judith*. Med då Lacan nås av dödsbudet är första tanken att det inträffade kan komma att kasta en skugga över hans egen person och verksamhet. Och i avsikt att förhindra detta ger han sig

ut på en rad nattliga visiter hos Paris' tongivande intellektuella, däribland naturligtvis Althusser.

Incidenten fastnar kanske i minnet, därför att det, liksom i fallet Althusser, riktades kritik mot den analytiker som vid tiden för dramat behandlade båda makarna. Varför hade han inte sett till att Althusser fick sjukhusvård, då han kände till att paret sedan en tid levde i total isolering från omvärlden? Senare har det framkommit att han verkligen hade insett det allvarliga i situationen, och två dagar före mordet avsåg ett expressbrev, där han förordade omedelbar sjukhusvård. Brevet kom emellertid aldrig längre än till portvaktslogen på rue d'Ulm. Hos Althusserns hade man stängt av både telefon och dörrklocka.✱